

**UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE**

**ASPECTE DIALECTALE ȘI SOCIOLINGVISTICE DIN MOLDOVA
DE NORD. STUDIU COMPARATIV ÎNTRE VORBITORI DIN
BUCOVINA ȘI VECHIUL REGAT**

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. GAFTON ALEXANDRU

Doctorandă:
GAVRIL-URSACHE R. ALMA-IOANA căs. MATEIU

Iași, 2021

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” din IAȘI

Școala Doctorală de Studii Filologice

ANUNȚ

La data de 15.09.2021, ora 09:30, în seminarul „G. Ivănescu”, drd. GAVRIL-URSACHE R. ALMA-IOANA căs. MATEIU, va susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul „ASPECTE DIALECTALE ȘI SOCIOLINGVISTICE DIN MOLDOVA DE NORD. STUDIU COMPARATIV ÎNTRE VORBITORII DIN BUCOVINA ȘI VECHIUL REGAT”, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul Filologie.

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte:

Prof. univ. dr. PETRESCU LĂCRĂMIOARA, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Conducător științific:

Prof. univ. dr. GAFTON ALEXANDRU, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Referenți:

Prof. univ. dr. FELECAN DAIANA, Universitatea Tehnică Cluj-Napoca

Conf. univ. dr. DRAGOMIRESCU ADINA, Universitatea din București

Conf. univ. dr. GUIA SORIN, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.
Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere.

Rezumatul tezei de doctorat

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT:

- I. INTRODUCERE ȘI PREMISA CERCETĂRII
- II. ASPECTE ALE APLICĂRII METODEI ANCHETEI LINGVISTICE
 - II.1. Geografia lingvistică – scurt istoric al metodei
 - II.2. Ancheta lingvistică – definiție, tipuri și exemple
 - II.3. Anchetatorul – definiție, tipuri și exemple
 - II.4. Chestionarul – definiție, tipuri și exemple
 - II.5. Subiecții vorbitori – definiție, tipuri și exemple
 - II.6. Jurnalul de anchetă
 - II.7. Probleme în aplicarea metodei anchetei lingvistice
 - II.8. În loc de concluzii
- III. ASPECTE SOCIO-CULTURALE CARE PREZINTĂ IMPORTANTĂ, INFLUENȚĂ ȘI EFECT ÎN STUDIUL LINGVISTIC
 - III.1. Sociolingvistica – Definiție, variații, scurt istoric, importanță
 - III.2. Date generale, socio-culturale, din zona anchetată
 - III.2.1. Satul Baia, comuna Baia
 - III.2.2. Satul Bălăceana, comuna Bălăceana
 - III.2.3. Satul Bogdănești, comuna Bogdănești
 - III.2.4. Satul Bosanci, comuna Bosanci
 - III.2.5. Satul Brădățel, comuna Horodniceni
 - III.2.6. Satul Cornu Luncii, comuna Cornu Luncii
 - III.2.7. Satul Moara Nica, comuna Moara
 - III.2.8. Satul Rădășeni, comuna Rădășeni

III.2.9. Satul Rîșca, comuna Rîșca

III.2.10. Satul Vadu Moldovei , comuna Vadu Moldovei

III.3. În loc de concluzii

IV. INTERPRETAREA PRACTICĂ A DATELOR

IV.1. DIALECTOLOGIA

IV.1.1. FONETICA

IV.1.1.1. VOCALISMUL

IV.1.1.1.1. Vocala a

IV.1.1.1.2. Vocala e

IV.1.1.1.3. Vocala i

IV.1.1.1.4. Vocala o

IV.1.1.1.5. Vocala u

IV.1.1.1.6. Vocala ă

IV.1.1.1.7. Vocala î

IV.1.1.2. CONSONANTISMUL

IV.1.1.2.1. Consoana b

IV.1.1.2.2. Consoana c

IV.1.1.2.3. Consoana d

IV.1.1.2.4. Consoana f

IV.1.1.2.5. Consoana g

IV.1.1.2.6. Consoana h

IV.1.1.2.7. Consoana j

IV.1.1.2.8. Consoana l

IV.1.1.2.9. Consoana m

IV.1.1.2.10. Consoana n

IV.1.1.2.11. Consoana p

IV.1.1.2.12. Consoana r

IV.1.1.2.13. Consoana s

IV.1.1.2.14. Consoana ș

IV.1.1.2.15. Consoana t

IV.1.1.2.16. Consoana ț

IV.1.1.2.17. Consoana v

IV.1.1.2.18. Consoana x

IV.1.1.2.19. Consoana z

IV.1.1.3. Observații generale

IV.1.2. LEXICUL

IV.1.2.1. Influența ucraineană

IV.1.2.2. Influența germană

IV.1.2.3. Alte cuvinte specifice

IV.1.3. Observații generale

IV.2. ELEMENTE DE SOCIOLINGVISTICĂ

IV.2.1. Variația diacronică

IV.2.2. Variația diatopică

IV.2.3. Variația diastratică

IV.2.4. Variația diamezică

IV.2.5. Variația diafazică

IV.2.6. Observații generale

- I. Baia
- II. Bălăceana
- III. Bogdănești

- IV. Bosanci
- V. Brădățel
- VI. Cornu Luncii
- VII. Moara Nica
- VIII. Rădășeni
- IX. Rîșca
- X. Vadu Moldovei

V. CONCLUZII FINALE

VI. BIBLIOGRAFIE

VI.1. Cărți

VI.2. Atlase

VI.3. Dicționare

VI.4. Articole

VII.5. Surse online

VII. ANEXE

VII.1. Chestionare utilizate

VII.1.1. Chestionarul pentru adulți

VII.1.2. Chestionarul pentru copii

VII.1.3. Întrebări deschizătoare de discuții tematice

VII.2. Subiecții vorbitori

VII.2.1. Tabel

VII.2.2. Listă

I. Sat Baia, comuna Baia

II. Sat Bălăceana, comuna Bălăceana

III. Sat Bogdănești, comuna Bogdănești

- IV.Sat Bosanci, comuna Bosanci
- V.Sat Brădățel, comuna Horodniceni
- VI.Sat Cornu Luncii, comuna Cornu Luncii
- VII.Sat Moara Nica, comuna Moara
- VIII.Sat Rădășeni, comuna Rădășeni
- IX.Sat Rîșca, comuna Rîșca
- X.Sat Vadu Moldovei, comuna Vadu Moldovei
- VII.3. Fragmente din jurnalul de anchetă
- VII.4. Transcrieri fonetice
- VII.4.1. Chestionarul – tabel
- I.Satul Baia, comuna Baia
- II.Satul Bălăceana, comuna Bălăceana
- III.Satul Bogdănești, comuna Bogdănești
- IV.Satul Bosanci, comuna Bosanci
- V.Satul Brădățel, comuna Horodniceni
- VI.Satul Cornu Luncii, comuna Cornu Luncii
- VII.Satul Moara Nica, comuna Moara
- VIII.Satul Rădășeni, comuna Rădășeni
- IX.Satul Rîșca, comuna Rîșca
- X.Satul Vadu Moldovei, comuna Vadu Moldovei
- VII.4.2. Discuții tematice – corpus de texte
- I.Sat Baia, comuna Baia
- II.Sat Bălăceana, comuna Bălăceana
- III.Sat Bogdănești, comuna Bogdănești
- IV.Sat Bosanci, comuna Bosanci

- V.Sat Brădăţel, comuna Horodniceni
- VI.Sat Cornu Luncii, comuna Cornu Luncii
- VII.Sat Moara Nica, comuna Moara
- VIII.Sat Rădăşeni, comuna Rădăşeni
- IX. Sat Rîşca, comuna Rîşca
- X. Sat Vadu Moldovei, comuna Vadu Moldovei
- VII.5. Hărţi geografice utile
- VII.6. Listă de abrevieri

SINTEZA TEZEI DE DOCTORAT

Primul capitol al lucrării, **Introducerea**, cuprinde premisa cercetării și intențiile de cercetare, precum și obiectivele acestui demers. Premisa cercetării constă în ideea că deși timp de aproape două secole cele două zone supuse analizei (în speță partea de sud a Bucovinei și partea de nord a Moldovei) au făcut parte din țări diferite, locuitorii din cele două părți ale vechii granițe vorbesc o limbă unitară. Evidențiind influențele la care au fost supuse cele două graiuri, în funcție de evenimentele istorice, ne-am propus să analizăm atât caracterul unitar al limbii, cât și diferențele semnificative dintre cele două zone menționate. În ceea ce privește obiectivele cercetării, acestea se concretizează în compararea din diferite perspective lingvistice a graiurilor utilizate la momentul actual la nord și la sud de vechea graniță dintre Bucovina și Vechiul Regat. Studiul și-a propus să fie unul comparativ, din perspectivă dialectologică și sociolingvistică, bazându-se pe metoda geografiei lingvistice, utilizând pe teren ancheta dialectală directă ca principal mijloc de prelevare de material lingvistic, anchetă efectuată pe baza unui chestionar prestabilit și a unor întrebări deschizătoare de conversații tematice.

Aspectele aplicării metodei anchetei lingvistice este un capitol ce și-a propus să clarifice anumite noțiuni teoretice necesare studiului, chestiuni de metodă, esențiale pentru cercetarea efectivă ulterioară. Am abordat aici un scurt istoric al metodei geografiei lingvistice, definiția, tipurile și exemple de anchete dialectale, aspecte definitorii despre anchetator, chestionar și subiecți vorbitori, cu tipologii și exemple

concrete, ce este și cum se realizează jurnalul de anchetă, dar și dificultăți în aplicarea metodei anchetei dialectale. Geografia lingvistică presupune utilizarea unor instrumente și concepte din geografie pentru a studia elemente de limbă, asemenea graiurilor. Utilizată ca metodă de cercetare în domeniul filologiei încă din 1881, geografia lingvistică dă roade și astăzi. Primul instrument de lucru al acestei metode științifice constă în ancheta lingvistică, în cazul nostru, dialectală. Ancheta dialectală este o formă specială de comunicare, cum a fost definită de către teoreticienii metodei, ce presupune un triunghi al situației comunicative între anchetator (lingvist), chestionar și subiect vorbitor. Există mai multe tipuri de anchetă lingvistică, dar în demersul nostru am utilizat ancheta dialectală directă pe bază de chestionar. Chestionarul este o serie prestabilită de întrebări gândite să vizeze anumite niveluri ale limbii sau anumite chestiuni specifice zonei anchetate, în așa fel încât informatorul să divulge cât mai multe aspecte interesante în mod absolut natural. Subiectul vorbitor sau informatorul este cel căruia i se aplică chestionarul de către anchetatorul – cercetător; acesta trebuie ales după anumite criterii prestabilite, pentru a aduna un număr de subiecți vorbitori din diferite clase sociale, generații, genuri sau cu diferite trăsături. Pe de altă parte, jurnalul de anchetă este un instrument ce ajută la definirea interpretării materialului, atât din punct de vedere dialectal cât și, mai ales, sociolingvistic. În acest jurnal se notează aspecte legate de punctele de anchetă parcurse, de subiecții vorbitori aleși, de contextele de comunicare situaționale întreprinse sau chiar particularități ale idiomurilor întâlnite. În ceea ce privește obstacolele întâmpinate pe parcursul efectuării studiului

pe teren, acestea au apărut la diferite niveluri. În primul rând, ele pot apărea în faza de pregătire a chestionarului, a anchetelor sau chiar în faza de documentare. Mai apoi, în desfășurarea anchetelor dialectale directe în teren pot apărea diferite dificultăți în alegerea subiecților, disponibilitatea acestora sau chiar în modul lor de a răspunde întrebărilor propuse și adresate, dar fiecare problemă poate fi depășită într-un fel sau altul cu ajutorul unei etape de pregătire a anchetatorului bazată pe studiu, perseverență și adaptabilitate. Astfel, în cadrul acestui capitol am prezentat toate instrumentele de lucru utilizate, dar și cum au fost acestea folosite și obstacolele întâlnite în teren, dar mai ales cum au fost acestea depășite, prin ce mijloace. Acest capitol conține, practic, partea de teorie necesară perspectivei dialectologice a studiului comparativ.

În capitolul ce include **aspectele socio-culturale care prezintă importanță, influență și efect în studiul lingvistic** a fost prezentată în detaliu din punct de vedere geografic, socio-cultural și sociolingvistic rețeaua de puncte de anchetă parcursă. Aceasta este compusă din punctele de anchetă: Baia, Bogdănești, Brădățel (comuna Horodniceni), Rădășeni, Rîșca, Vadu Moldovei, Cornu Luncii, Bălăceana, Bosanci, Moara Nica (comuna Moara). În primul subcapitol, intitulat „Sociolingvistica – Definiție, variații, scurt istoric, importanță” am definit, situat și explicat aspectele sociolingvisticii ce ne sunt de folos în cercetare. Sociolingvistica presupune studiul limbii în context social, îmbinând sociologia cu lingvistica și utilizând metodele de lucru ale dialectologiei, fiind considerată o continuare firească a acestui domeniu de studiu. Datorită

faptului că se impune ca disciplină independentă relativ târziu (spre a doua jumătate a secolului al XX-lea), sociolingvistica este considerată un teren încă nedescoperit în totalitate și care are încă resurse de exploatat. Având în vedere ideea împământenită și demonstrabilă că o societate nu poate funcționa decât prin și cu ajutorul limbii, iar limba se dezvoltă, evoluează și se erodează în același timp doar prin și în interiorul unei societăți, apariția unei astfel de discipline era iminentă. În următorul subcapitol prezentăm la modul general fiecare punct de anchetă cu particularitățile sale. Aceste particularități constau în: apartenența administrativă, descrierea geografică, date importante din istoria sătească, distanța față de capitala de județ, populația și ocupațiile principale ale acesteia; dar și date generale despre subiecții vorbitori anchetați în fiecare punct de anchetă, cum ar fi media de vârstă, distribuția acestora în funcție de gen și dacă am notat anumite particularități ale informatorilor din fiecare sat. În încheierea acestui capitol, “în loc de concluzii”, am notat faptele observate și observabile strict din punct de vedere teoretic din perspectivă sociolingvistică în zona anchetată, pentru ca mai apoi să trecem la partea practică.

Capitolul ce include **interpretarea practică a datelor din punct de vedere dialectologic** face trecerea de la partea teoretică a lucrării, la cea practică. Prima perspectivă și, totodată, prima variație vizată în interpretarea datelor este cea diatopică, ce ține de dialectologie. Dialectologia este una dintre disciplinele lingvisticii, ce are ca obiect de studiu limba din punctul de vedere al variației diatopice. Dialectologia

stabilește structura dialectală a unei limbi și descrie unitățile teritoriale ale acesteia: dialecte, subdialecte, grupuri de graiuri, graiuri. Graiul este o realizare teritorială concret-istorică a unei limbi și se caracterizează printr-o serie de particularități (mai ales la nivel fonetic și lexical) care îl deosebesc de alte unități învecinate și înrudite, situate în același plan în raport cu unitatea teritorială imediat superioară căreia îi aparțin. Pentru a descrie aceste particularități menționate, de ordin fonetic și lexical, din graiurile studiate, am transcris fonetic înregistrările anchetelor dialectale împreună cu discuțiile tematice sau libere purtate cu subiecții vorbitori anchetați, din care am analizat practic schimbările fonetice și lexicale. Având deja corpul de texte dialectale compus și transcris fonetic după normele ALR¹, iar datele obținute cu ajutorul chestionarului transcrise, de asemenea, fonetic, în tabele ce susțin studierea lor comparativă, interpretarea dialectologică s-a efectuat pe mai multe niveluri ale limbii. Primul nivel vizat și cel mai aprofundat a fost cel fonetic. Fonetica, disciplină individuală în ramura lingvisticii, studiază nucleul vorbirii, și anume sunetul. Prin intermediul acestei discipline și a obiectului său de studiu, se cercetează atât descrierea detaliată, din mai multe perspective, a sunetelor limbii, dar chiar și clasificarea acestora după anumite asemănări și diferențe, cât și transcrierea lor după o anumită serie de reguli. Aici am cercetat analitic vocalismul și consonantismul graiurilor studiate, mergând

¹ ALR – *Atlasul Linguistic Român*, de Sextil Pușcariu (coord.), Emil Petrovici, Sever Pop, publicat de Muzeul Limbii române din Cluj, sub înaltul patronaj la M.S. Regelui Carol II, 1957

pe fiecare fonem în parte și descriindu-i aparițiile. Astfel, am subliniat modificările fonetice dialectale ce apar în zona cercetată, dar și alte fenomene fonetice deosebite, în cadrul mulțimii de subcapitole create. De exemplu, una dintre modificările fonetice mai des întâlnită ar fi palatalizarea labialelor, regăsită în stadiu intermediar în satele din Bucovina, cu păstrarea labialei, și în stadiu final în punctele de anchetă din Vechiul Regat, cu labiala alterată. Un alt exemplu în acest sens îl reprezintă fonetismele arhaice, întâlnite arareori de-a lungul transcrierilor fonetice a anchetelor dialectale efectuate, doar în situații punctuale și cu precădere la subiecții vorbitori mai în vârstă. În cadrul „observațiilor generale” cuprinse la finalul acestui capitol am abordat fenomenele fonetice ce nu se încadrau la un singur fonem, ci cele care afectează un grup de foneme sau mai multe, cum ar fi haplologia, etimologia populară, contaminația, apocopa unui grup de sunete, metateza. Precizăm că toate aceste modificări fonetice menționate și analizate în lucrare nu afectează comunicarea sau rolul acesteia, având doar însemnătate în domeniul dialectologiei și al sociolingvisticii, pentru a putea explica anumite modificări, fenomene și procese ce au loc în rostirea din graiul informatorilor.

Din **perspectivă lexicală**, am structurat informațiile în funcție de influențele ce se resimt în graiurile analizate, și anume cea germanică, cea ucraineană și alte cuvinte specifice, de diferite etimologii, care caracterizează zona anchetată. Din punctul de vedere al particularităților lexicale, subdialectul moldovean prezintă trei zone diferite: cea de nord, cea centrală și cea de sud, care se disting datorită anumitor factori legați

de originea cuvintelor, de frecvența cu care sunt utilizați anumiți termeni sau de sesnul lor; iar zona de nord, cea de interes pentru lucrarea de față, prezintă anumite particularități, printre care, cea mai importantă este abundența formelor lexicale de proveniență ucraineană și germană. Pentru evidențierea aspectelor lexicale, am utilizat rezultatele chestionarului aplicat în anchetele dialectale efectuate în zona cercetată. Așadar, din influența limbii germane asupra graiurilor cercetate am selectat un număr de 15 termeni cu această etimologie, care apar în transcrierile fonetice ale chestionarelor aplicate cu o frecvență mai mare sau mai mică (mai frecvent în partea de nord a rețelei de puncte de anchetă, în satele ce au fost sub dominație austro-ungară), în diferite variante fonetice și în contexte variate. Iar de proveniență ucraineană am sesizat un număr de 10 termeni uzuali, consemnați de asemenea în diferite situații, cu frecvență variată și cu variante fonetice numeroase. În subcapitolul intitulat “Alte cuvinte specifice” am extras din corpusul de texte cuvinte specifice graiurilor cercetate, care nu au neapărat o proveniență externă, dar care nu sunt utilizați în limbajul cult(ivat) sau în alte zone (sub)dialectale. Putem conchide din capitolul dedicat lexicului că prin amestecul termenilor împrumutați din ucraineană / rusă, din germană / de la sași cu cei din limba română, dar specifici zonei, se creează un grai cu o personalitate unică și cu diferențe sesizabile de la nord la sud, de la bătrâni la tineri ș.a.m.d., ce se află într-o perfectă simbioză cu tradițiile, folclorul, etnologia și sufletele vorbitorilor din rețeaua de puncte de anchetă parcursă. În final, am făcut o serie de observații generale de ordin morfologic, gramatical, vizând

gramatica limbii române vechi. Nu am insistat pe aceste aspecte, deoarece nu se disting cu mult de cele specifice subdialectului moldovenesc.

În ceea ce privește **elementele de sociolingvistică**, am divizat subcapitolul în cinci părți, care corespund celor cinci tipuri de variații ale limbii și anume: diacronică, diatopică, diastratică, diamezică și diafazică. Variația diacronică se referă la diferențele lingvistice cercetate în timp, pe axa temporală; fără îndoială că limba utilizată acum diferă, într-o mai mică sau mai mare măsură, de cea vorbită în urmă cu o perioadă dată de timp, dar și de cea care urmează să fie utilizată peste o anumită perioadă dată, chiar și în același punct de pe hartă. Variația diatopică studiază diferențele din punct de vedere geografic; limba vorbită într-un anumit punct de pe hartă diferă, în anumite măsuri, de limba vorbită în orice alt punct de anchetă, chiar și în același moment dat. Sunt incontestabile aceste două distincții, având în vedere faptul că *cronos*, din greacă, se referă la personificarea timpului, iar *topos*, la cea a locului. Variația diastratică se referă la diferențele de vorbire dintre diferite straturi sociale, acestea fiind echivalente cu clasele sociale, rezultând variația diagenerațională, variația diasexuală ș.a.m.d. Variația diamezică sintetizează diferențele dintre limba vorbită și limba scrisă, dintre limbajul formal și cel informal, colocvial, unde registrul stilistic se modifică în funcție de situația de comunicare (mai precis de contextul comunicării). Variația diafazică mai este denumită și variație stilistică și împarte limba în diferite variante stilistice în funcție de vorbitori și de situația de comunicare. Așadar, pentru fiecare tip de variație, am consemnat atât câteva noțiuni teoretice, cât și date practice, din teren.

În subcapitolul intitulat “Observații generale” am punctat câteva lucruri importante despre noțiunea de *conștiință lingvistică* și cum am regăsit-o în teren, pentru ca în finalul capitolului să consemnăm anumite elemente de sociolingvistică punctuale întâlnite de-a lungul realizării anchetelor dialectale directe, în teren, extrase din jurnalul de lectură și din alte notații, date ce ne-au furnizat anumite concluzii de rang sociolingvistic. În acest fel, de la date punctuale, de la cazuri particulare și chiar de la idiolecte, am ajuns la anumite concluzii generale, idei universale, trăsături ale unor graiuri pline de originalitate.

Concluziile finale la care am ajuns în urma cercetării sunt clare și cuantificabile, rezumându-se la câteva idei generale din care redăm selectiv:

Prezenta lucrare a avut ca scop evidențierea elementelor din sfera dialectologiei și a sociolingvisticii din satele: Baia (- punctul I de anchetă, în comuna Baia), Bălăceana (- punctul II de anchetă, în comuna Bălăceana), Bogdănești (- punctul III de anchetă, în comuna Bogdănești), Bosanci (- punctul IV de anchetă, în comuna Bosanci), Brădățel (- punctul V de anchetă, în comuna Horodniceni), Cornu Luncii (- punctul VI de anchetă, în comuna Cornu Luncii), Moara Nica (- punctul VII de anchetă, în comuna Moara), Rădășeni (- punctul VIII de anchetă, în comuna Rădășeni), Rîșca (- punctul IX de anchetă, în comuna Rîșca) și Vadu Moldovei (- punctul X de anchetă, în comuna Vadu Moldovei), localități aflate la nord sau la sud de vechea graniță dintre Bucovina și Moldova (parte din Vechiul Regat). Prin aspectele dialectologice evidențiate pe

parcursul lucrării, ținând cont și de variabilele sociolingvistice (pe axele variaționiste), ne-am propus în acest demers să observăm atât fenomenele fonetice, lexicale, morfologice și cele care țin de axele diagenetice, diasexuale, diastratice, care diferențiază graiurile vorbitorilor din diferite puncte de anchetă, cât și pe cele care le aseamănă într-o anumită măsură, mai mare sau mai mică, fiecare după caz. Rezultatele finale ale cercetării lingvistice au demonstrat premisa enunțată inițial, cea care a presupus că între graiurile nordice și cele sudice (delimitate astfel de către fosta graniță dintre Bucovina și Moldova) există anumite diferențe notabile, dar se aseamănă într-o mai mare măsură, și au susținut-o prin exemple concrete, numeroase, detaliate în cadrul fiecărui capitol și subcapitol. La nivel fonetic, se observă o utilizare mai frecventă a fonetismelor arhaice și a labialelor palatalizate (parțial sau total) în partea de nord a rețelei de puncte de anchetă, spre deosebire de graiul vorbitorilor de la sud de vechea graniță. La nivel lexical, predispoziția pentru elementele lexicale de proveniență germanică sau ucraineană deosebește graiul vorbitorilor din Bucovina de cel al celorlalți subiecți vorbitori anchetați, într-o oarecare măsură, având în vedere că un anumit număr de termeni lexicali de o astfel de proveniență a trecut, odată cu trecerea timpului, și la vorbitorii ce aparțineau în trecut Vechiului Regat. La nivel morfologic, se prezintă doar câteva modificări specifice ariei nordice, majoritatea situațiilor evidențiate fiind caracteristice ambelor zone cercetate. La nivel sociolingvistic, putem afirma, la modul general, că subiecții anchetați din partea de nord a zonei sunt mai conștienți de influența austro-ungară asupra limbii și nu numai de ea, iar cei din Moldova (după dihotomia acceptată anterior) au intrat mai

des în contact cu fenomenele lingvistice prezente, în speță, în partea (mai) de sud a Moldovei. Asemănările dintre idiolectele studiate, pe de altă parte, sunt specifice subdialectului moldovean și se referă la mai multe modificări lingvistice detaliate în lucrare, dintre care amintim: la nivel fonetic: închiderea vocalelor neaccentuate, apariția unor fonetisme vocalice distincte la final de cuvânt, palatalizarea labiodentalelor, durificarea anumitor consoane ș.a. La nivel lexical, există anumite tendințe spre termeni regionali, cuvinte specifice acestui dialect, exemplificate în subcapitolul dedicat (și anume: „Alte cuvinte specifice”). La nivel morfologic am notat o serie de tendințe generale ale vorbitorilor subdialectului moldovean. Din punct de vedere sociolingvistic, observațiile făcute pe axele variaționiste duc spre concluzia că distincțiile de gen, vârstă, meserie, context socio-cultural ș.a. sunt universale, dar se aplică punctual, în funcție de fiecare situație a anchetei lingvistice. De precizat este și faptul că anumite diferențe de nuanță (în cadrul oricăruia dintre nivelurile menționate) apar și de la idiolect la idiolect, chiar între vorbitori din aceeași parte față de fosta graniță sau, mai mult, între vorbitori din același sat (sau chiar din aceeași familie, așa cum am prezentat detaliat, când a fost cazul, în lucrare), aceste diferențe provenind din alte tipuri de variații înafară de cea diatopică. Elementele de unicitate ce apar în cadrul graiurilor caracteristice vorbitorilor din rețeaua de puncte de anchetă parcursă nu impun probleme de comunicare sau de comprehensiune a scopului comunicării între aceștia, așa cum se întâmplă pe teritoriile altor limbi, ci doar dau un aspect original graiurilor lor, făcând această frântură de limbă un element de tezaur. Sursele principale ale

acestei cercetări au fost reprezentate de transcrierile fonetice ale anchetelor dialectale întreprinse, prin chestionar și numeroase alte discuții tematice, un material pe care îl considerăm de bună calitate și cantitativ, din care încă se mai pot extrage numeroase diferite idei punctuale, nuanțate, înafara celor enunțate deja. Ținând cont de faptul că fiecare idiolect este influențat atât de atributele de putere: vârstă, sex, etnie, origine, clasă socială, meserie; cât și de experiența de viață a fiecărui individ în parte, am încercat să nu tratăm subiecții vorbitori doar ca pe niște simpli furnizori de grai, ci să ținem cont de personalitatea fiecăruia, fie prin citate oferite de acesta, fie printr-o descriere mai amănunțită a situației sale socio-culturale, fie prin analiza mai intensă a unui element interesant din vorbirea sa ș.a.m.d. Trebuie să recunoaștem că, deși prelevarea materialului dialectal și sociolingvistic prin metoda de cercetare a anchetei lingvistice întâmpină diferite dificultăți în teren, avantajele acesteia sunt net superioare, oferind elemente de calitate, caracterizate prin obiectivitate și claritate, dar și aspecte care reliefează diferențierea lingvistică în funcție de statutul socio-cultural al subiectului vorbitor. Metoda de cercetare lingvistică aleasă și aplicată a dat dovadă de precizie și calitate datorită detaliilor prelevate, punând, în momentul interpretării datelor, limba în context social și societatea fiind mai bine înțeleasă și prezentată prin și cu ajutorul limbii utilizate. În continuare, dorim să menționăm că studiul nu a reușit, iminent, să fie unul exhaustiv. Totuși, considerăm că prin analiza noastră am reușit să creăm o imagine de ansamblu destul de clară și de concisă asupra vorbirii oamenilor din satele din rețeaua noastră de puncte de anchetă și chiar să aducem o perspectivă unică asupra diferențelor și asemănărilor

dintre aceste graiuri din realitatea din teren. Aceste domenii inter- trans- disciplinare ce au fost abordate de-a lungul cercetării științifice sunt în continuare prolifice și pot da startul unor alte cercetări.

În final, în **anexele** lucrării am adăugat: chestionarele utilizate (cel pentru adulți, cel adresat copiilor și imagini din timpul prelucrării chestionarului pe teren pentru a fi adaptat situațiilor comunicaționale), un tabel cu subiecții vorbitori anchetați și o listă mai detaliată cu aceștia, fragmente din jurnalul de acheta, transcrierile fonetice (a chestionarelor aplicate – sub forma unui mare tabel și a discuțiilor tematice înregistrate – sub forma unui corpus de texte, hărți geografice utile în studiul nostru și o listă de abrevieri utilizată în lucrarea de doctorat.

BIBLIOGRAFIA TEZEI DE DOCTORAT:

Cărți:

Bîrleanu, Ion-Horia, *Emigrări ardelenesti la est de Carpați. Consecințe lingvistice*, Editura SedcomLibris, Iași, 1998

Bîrleanu, Ion-Horia, *Graiurile din Valea Șomuzului Mare*, Editura SedcomLibris, Iași, 2000

Bochmann, Klaus, *Limba română vorbită în Moldova istorică*, Leipziger Universitätsverlag, Leipzig, 2000

Bota, Anamaria, Bărbat, Adriana, Angelescu, Gabriel, *Limbă și comunicare*, Editura Aula, Brașov, 2002

Botoșineanu, Luminița, *Graiul de pe valea superioară a Someșului Mare*, Editura Alfa, Iași, 2007 (cu prefață de Gavril Istrate)

Braudel, Fernand, *Gramatica civilizațiilor*, vol. 1 și 2, Editura Meridiane, București, 1994 (traducere de Dinu Moarcas)

Camilar, Mihai, *Zona etnografică Fălticeni*, Editura George Tofan, Suceava, 2014

Cantemir, Dimitrie, *Descriptio Moldaviae*, Editura Revers, Craiova, 2014

Caragiu-Marioțeanu, Matilda, *Compendiu de dialectologie română (nord- și sud-dunăreană)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1975

Caragiu Marioțeanu, Matilda, *Fono-morfologie aromână. Studiu de dialectologie structurală*, București, 1968

Caragiu-Marioțeanu, Matilda, Giosu, Ștefan, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Todoran, Romulus, *Dialectologie română*, Editura didactică și pedagogică, București, 1977

Centrul Cultural Bucovina, Centrul pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, *Ghidul iubitorilor de folclor*, Editura Lidana, Suceava, 2012

Chiprian, Cristina și Ciupercă, Livia, *Stilistică (probleme de stilistică pentru bacalaureat 2004)*, Editura Bucovina, Iași, 2004

Chițoran, Dumitru și Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Sociolingvistica – orientări actuale*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975

Chomsky, Noam, *Cunoașterea limbii*, Editura Științifică, București, 1996

Ciolac, Marina, *Sociolingvistică românească*, Editura Universității din București, 1999

Ciolac, Marina, *Sociolingvistică școlară*, Editura All, București, 1997

Costache, Adrian și Costache, Georgeta, *Limba română. O gramatică sintetică*, Editura Art, 2002

Coșeriu, Eugeniu, *Introducere în lingvistică*, Editura Echinoc, Cluj, 1999

Coșeriu, Eugeniu, *Linguistic change does not exist*, Editura Congedo Editore, Galatina, 1983

Coșeriu, Eugeniu, *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică. Trei studii*, Editura Știința, Chișinău, 1994

Coșeriu, Eugeniu, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2013

Coșeriu, Eugeniu, *Orientări în semantica structurală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2016 (traducere de Cristinel Munteanu)

Coșeriu, Eugeniu, *Prelegeri și conferințe*, Institutul de Filologie Română „Al. Philippide”, Iași, 1994

Coșeriu, Eugeniu, *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice* (versiune în limba română de Nicolae Saramandu), Editura Enciclopedică, București, 1997

Coteanu, Ion, *Elemente de dialectologie a limbii române*, Editura Științifică, București, 1961

Dumistrăcel, Stelian, Hreapăcă, Doina, Bîrleanu, Ion-Horia, *Ancheta dialectală ca formă de comunicare*, Editura Academiei Române, Iași, 1997

Dumistrăcel, Stelian, *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980

Eco, Umberto, *Cum se face o teză de licență*, Editura Polirom, București, 2014

Frățilă, Vasile, *Probleme de dialectologie română*, Editura Astra, Blaj, 2010

Frâncu, Constantin, *Curenți, școli, direcții și tendințe în lingvistica modernă*, Editura Demiurg Plus, 2015

Frâncu, Constantin, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Editura Demiurg, Iași, 2009

Gadet, Françoise, *La variation sociale en français*, nouvelle édition revue et augmentée, Paris: Ophrys, 2007

Gafton, Alexandru, *Elemente de istorie a limbii române*, Editura Restitutio, Iași, 2001

Gafton, Alexandru, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2001

Gafton, Alexandru, *Hipercorectitudinea. Abordarea fonetico-fonologică din perspectiva diacronică și cu aplicare la palatizarea labialelor și la velarizare*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2000

Gafton, Alexandru, *Închideri ale vocalelor românești e și o*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 1997

Gheție, Ion și Mareș, Al., *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, Institutul de lingvistică al Academiei Republicii Socialiste România, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974

Ghișoiu, Claudia, *Sociolingvistică în era globalizării*, Editura Mica Valahie, București, 2012

Gramatica de bază a limbii române (ediția a II-a), Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Editura Univers Enciclopedic, București, 2016

Graur, Alexandru, *Capcanele limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976

Guia, Sorin, *Dialectologie Română – studii și corpus de texte*, Editura Vasiliana `98, Iași, 2014

Guia, Sorin, *Elemente de dialectologie română*, Editura Vasiliana `98, Iași, 2014

Guia, Sorin, *Preocupări dialectologice românești. Schiță diacronică*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2017

Hoarță-Cărăușu, Luminița, *Corpus de limbă vorbită actuală nedialectală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2013

Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Probleme de dialectologie*, Centrul de multiplicare al Universității din București, 1973

Iordache, Aurelia, *Cioran, Noica, Zarifopol, Steinhardt*, Editura Sarmis, Craiova, 1996

Iordăchescu, Carmen, *Limba Română. Fonetică. Vocabular*, Editura Carminis, Pitești, 1995

Jordan, Iorgu, *Lingvistica romanică – evoluție, curente, metode*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962

Jordan, Iorgu, *Stilistica limbii române*, Editura Științifică, București, 1975

Irimia, Dumitru, *Introducere în stilistică*, Editura Polirom, Iași, 1999

Labov, William, *Sociolinguistic patterns*, University of Pennsylvania Press, 1972

Lyons, John, *Introducere în lingvistica teoretică*, Editura Științifică, București, 1995

Maslow, Abraham, *Motivație și personalitate – cele șapte trepte ale piramidei motivației umane*, Editura Trei, București, 2009 (traducere de Răsuceanu Andreea)

Milică, Ioan, *Noțiuni de stilistică*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2014

Munteanu, Eugen, *Introducere în lingvistică*, Editura Polirom, Iași, 2005

Niculăiaș, Mihai, *Comuna Rădășeni – micromonografie* -, Editura Litera, București, 1975

Nistor, Ion, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, București, 1991

Norricks, Neal, *Sociolinguistics*, Universität des Saarlandes, Dept. English Linguistics, 2008-2009

Olariu, Florin-Teodor, *Variație și varietăți în limba română: studii de dialectologie și sociolingvistică*, Editura Institutului European, Iași, 2017

Olariu, Florin-Teodor și Olariu, Veronica, *O sută de ani de cartografie lingvistică românească – un bilanț deschis*, Editura Institutului de Filologie „Al. Philippide”, Iași, 2010

Petrovici, Emil, *Studii de dialectologie și toponimie*, Editura Academiei Române, București, 1970

Popescu-Șireteanu, Ion, *Glosar dialectal din Bucovina și Moldova*, Editura Printis, Iași, 2013

Pușcariu, Sextil, *Limba română. II. Rostirea*, Editura Academiei Române, București, 1994

Rossetti, Al. și Lăzăroiu, Aurelian, *Introducere în fonetică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982

Rusu, Grigore, *Structura fonologică a graiurilor dacoromâne*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983

Rusu, Valeriu, *Introducere în studiul graiurilor românești*, Editura Științifică, București, 1977

Rusu, Valeriu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1984 (TDR)

Saussure, Ferdinand de, *Curs de lingvistică generală*, Editura Polirom, Iași, 1998

Tomegea, Petru, *Valea Rîșcăi. Toponimie și antroponimie*, Editura Junimea, Iași, 2018

Trudgill, Peter, *Sociolinguistics – An introduction to language and society*, fourth edition, Penguin Books, England, London, 2000

Turculeț, Adrian, *Dialectologie română*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2002

Ungureanu, Cristina, *Sociolingvistică contemporană. Studii*, Editura Institutul European, Iași, 2020

Voievidca, Alexandru, *Folclor muzical din Bucovina, vol. I – Repertoriul ritual-ceremonial vocal*, Editura Lidana, Suceava, 2015

Zafiu, Rodica, *Diversitate stilistică în româna actuală*, Editura Universității din București, București, 2001

Atlase:

ALR – *Atlasul Linguistic Român*, de Sextil Pușcariu (coord.), Emil Petrovici, Sever Pop, publicat de Muzeul Limbii române din Cluj, sub înaltul patronaj la M.S. Regelui Carol II, 1957

NALR - Mold. Bucov. = *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*, vol. I, II, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion. A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, 1997

NALR - Mold. Bucov. = *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*, vol. III, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț și Luminița Botoșineanu, Doina Hreapcă,

Florin-Teodor Olariu, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007

NALR - Mold. Bucov., III, Supliment = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Moldova și Bucovina, III, Supliment*, de Adrian Turculeț, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007

NALR - Mold. Bucov., *Date* = *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina. Date despre localități și informatori*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion. A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, București, 1987

Dicționare:

Bidu-Vrânceanu, Angela, Călărășu, Cristina, Ionescu Ruxândoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar general de științe ale limbii*, Editura Științifică, București, 1997 (DSL)

Bulgar, Gheorghe, *Dicționar de arhaisme și regionalisme*, Editura Saeculum, București, 2002 (DAR)

Ciorănescu, Al., *Dicționar etimologic român, 1958-1966*, Universitatea din Laguna, Tenerife (DER)

Coleșnic-Codreanca, Livia, *Sociolingvistica – mic dicționar terminologic*, Editura Museum, Chișinău, 2002

Constantinescu – Dobridor, Gheorghe, *Dicționar de termeni lingvistici*, Editura Teora, București, 1998

Coteanu, Ion, coord., *Micul dicționar academic*, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic, 2010 (MDA2, 2010)

Coteanu, Ion, Seche, Luiza, Seche, Mircea, Dănăilă, Ion, Tiugan, Nicoleta, *Dicționarul explicativ al limbii române* – ediția a 2a, revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009 (DEX, 2009)

Coteanu, Ion (coord.), Seche, Luiza, Seche, Mircea, Bantaș, Andrei, Lăzăroiu, Aurelian, Ulici, Aurelia, Zafiu, Rodica (redactori: Burnei, Alexandru, Ciobanu, Elena, Contraș, Eugenia) (colaboratori supliment: Seche, Mircea, Bantaș, Andrei, Lăzăroiu, Aurelian, Ulici, Aurelia, Zafiu, Rodica), *Dicționarul explicativ al limbii române* – ediție revăzută și adăugită, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2016 (DEX)

Ducrot, Oswald și Schaeffer, Jean-Marie, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, Editura Babel, București, 1996

Pușcariu, Sextil, *Dicționarul limbii române*, 1948, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București

Ungureanu, Cristina, *Dicționar de terminologie sociolingvistică*, Editura Institutul European, Iași, 2017

Vintilă-Rădulescu, Ioana (coord.), Arangelovici, Cristiana, Balacciu Matei, Jana, Popescu, Mioara, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* – ediția a 2a, revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2005 (DOOM)

Vintilă-Rădulescu, Ioana (coord.), Arangelovici, Cristiana, Balacciu Matei, Jana, Popescu, Mioara, Rădulescu Sala, Marina, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* – ediția a 2a, revăzută

și adăugită, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010 (DOOM 2)

Volceanov, George, *Dicționar de argou al limbii române*, Editura Niculescu, 2007 (DAR)

Articole:

Cocliar, Rozalia, *Textul dialectal din perspectivă pragmatică*, articol, *The Proceedings of the „European Integration - Between Tradition and Modernity” Congress*, 2, p. 232-238, Editura Universității “Petru Maior”, Tîrgu-Mureș, 2007

Coșeriu, Eugeniu, *Omul și limbajul său*, în *Cronica*, an XXVII, nr. 7 (1992), p. 6-10

Coșeriu, Eugeniu, *Semn, simbol, cuvânt*, în *AVI*, XXIX, 1993, p. 5-22 (versiune românească de Eugen Munteanu)

Dumistrăcel, Stelian, *Orientări în cercetarea dialectologică din centrul universitar Iași*, în revista *Philologica Jasszenia*, an III, nr. 1, 2007, p. 307-326

Gafton, Alexandru, *Asupra relației dintre știință și autoritate*²

Gafton, Alexandru, *Despre hipercorectitudine. (I) Generalități* în *Revista Limba Română – Limbaj și Comunicare*, 2019, p. 67

² acest text este rezultatul unei conferințe susținute în cadrul Conferinței Naționale „Limbă, Literatură, Comunicare”, a Departamentului de Românică al Facultății de Litere de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, din Iași, 20-21 noiembrie, 2015. O variantă revăzută a fost publicată în „Diacronia”, 4, 1 aug., 2016, sub titlul *Știința și mizele autorității*, iar o variantă refăcută și prescurtată a constituit comunicarea inaugurală a ediției a patra a Conferinței Internaționale „Communication, Context, Interdisciplinarity”, a Universității „Petru Maior”, Tîrgu-Mureș, 20-21 oct., 2016”.

Hreapcă, Doina, *Anchetele pentru culegerea textelor dialectale. Aspecte metodologice*, în LR, XXIV, 1975, nr. 2

Mateiu, Alma-Ioana, *Geografia lingvistică – metodă de prelevare a materialului lingvistic*, în „Journal of Romanian Literary Studies” – International Romanian Humanities Journal, vol. nr. 16/2019, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, martie 2019, p. 877-885

Mateiu, Alma-Ioana, *Observații sociolingvistice asupra fenomenului migrației*, în „Multiculturalism through the lenses of literary discourse” - Language and Discourse, Arhipelag XXI Press, Târgu-Mureș, 2019, p. 279-284

Mateiu, Alma-Ioana, *Probleme de metodă în cercetarea dialectală și sociolingvistică*, în „Identity and dialogue in the era of globalization”, p. 568-574

Mării, Ion, *Alte câteva observații privind utilizarea materialului ALR în DLR, M și O*, în LR, XX, 1971 (septembrie – octombrie), nr. 5, p. 515-526

Neiescu, P., *Contribuția lui Sextil Pușcariu la dezvoltarea dialectologiei românești*, în CL, XIX, 1974, 1, p. 25-34

Teaha, Teofil, *Despre chestionarul Noului Atlas Lingvistic Român (NALR)*, în FD, V (1963), p. 109-122

Turculeț, Adrian, *Variante regionale ale românei standard*, în FD, XII, 1993, p. 179-198

Vulpe, Magdalena, *Sextil Pușcariu și dialectologia*, în SCL, XXVIII, 1977, 3, p. 239-245

Surse online:

Căruntu-Caraman, Livia, *File din evoluția limbii române*, de pe www.diacronia.ro

Gafton, Alexandru, *Bonomia stilului la Sextil Pușcariu*, de pe www.diacronia.ro

Gafton, Alexandru, *Principiul diacronic în edificarea normei literare românești*, de pe www.diacronia.ro

Gafton, Alexandru, *Procesele constitutive ale aspectului literar românesc*, de pe www.diacronia.ro

Gafton, Alexandru, *Social dynamics and the linguistic norm*, de pe www.diacronia.ro

Gafton, Alexandru și Gafton, Emanuel, *Realitate, știință, metodă*, de pe www.academia.edu

Guia, Sorin, *Sociolinguistic aspects in the study of spoken dialectal language*, de pe www.diacronia.ro

Olariu, Florin-Teodor, *Elemente de sociolingvistică în scrierile lui G. Ivănescu*, de pe www.diacronia.ro

Olariu, Florin-Teodor, *Perspective coșeriene în sociolingvistica actuală*, de pe www.diacronia.ro

Olariu, Florin-Teodor și Olariu, Veronica, *O sută de ani de cartografie lingvistică românească - un bilanț deschis*, de pe www.diacronia.ro

<http://www.philippide.ro/alab/>

<https://ro.wikipedia.org/wiki/Bucovina>